

GOSPODARSTWA OPIEKUŃCZE NA OBSZARACH WIEJSKICH

Marta Dudek

Olsztyn, 2023 r.

Marta Dudek

Gospodarstwa opiekuńcze na obszarach wiejskich

Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie
ul. Jagiellońska 91, 10-356 Olsztyn, tel./fax 89 535 76 84, 526 44 39
e-mail: sekretariat@w-modr.pl, www.w-modr.pl

WMODR Oddział w Olecku
Aleja Zwycięstwa 10, 19-400 Olecko
tel./fax 87 520 30 31, 520 30 32
e-mail: olecko.sekretariat@w-modr.pl

Dyrektor WMODR
mgr inż. Damian Godziński

I Zastępca Dyrektora WMODR
mgr Małgorzata Micińska-Wąsik

II Zastępca Dyrektora WMODR
mgr Sonia Solarz-Taciak

Dyrektor Oddziału WMODR w Olecku
mgr Robert Nowacki

Druk: Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie
ul. Jagiellońska 91, 10-356 Olsztyn
tel./fax. 89 526 44 39, 89 535 76 84
e-mail: redakcja@w-modr.pl, www.w-modr.pl

Nakład: 100 egz.
Wydanie: I

SPIS TREŚCI

1. Rolnictwo społeczne	4
2. Gospodarstwa opiekuńcze	5
3. Geneza rozwoju gospodarstw opiekuńczych	6
4. Formy organizacyjne gospodarstw opiekuńczych	7
5. Funkcjonowanie gospodarstw opiekuńczych w Polsce	10
6. Możliwości finansowania działalności gospodarstw opiekuńczych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	14

1. Rolnictwo społeczne

Tradycyjny, dominujący do dnia dzisiejszego, model polskiej wsi opiera się na produkcji roślinnej i zwierzęcej. Obserwowane w ostatnich latach zmiany wskazują jednak, że przyszłość wsi związana jest z poszukiwaniem różnych ścieżek rozwojowych. Głównym czynnikiem, który skłania rolników do podejmowania działalności pozarolniczej jest zdobycie dodatkowych dochodów, kompensujących niedostateczne wpływy pieniężne z produkcji roślinnej i zwierzęcej. Motywacją mogą być również cele społeczne, wynikające z potrzeby dzielenia się z innymi osobami pasją prowadzenia życia na obszarach wiejskich. Takie podejście stało się źródłem nowego nurtu zwanego rolnictwem społecznym.

Rolnictwo społeczne to alternatywne podejście do rolnictwa opierające się na założeniu, że zasoby gospodarstwa rolnego mogą być efektywnie wykorzystane do innej działalności. Jego celem jest wykorzystanie wyjątkowych miejsc, jakimi są wieś i gospodarstwa rolne, do tworzenia usług dla osób wymagających wsparcia.

Rolnictwo społeczne łączy w sobie dwie koncepcje: rolnictwa wielofunkcyjnego i usług społecznych/opieki zdrowotnej na poziomie lokalnym. Z jednej strony jest ono ściśle powiązane z wielofunkcyjnym charakterem rolnictwa i w pełni wpisuje się w ideę rozwoju obszarów wiejskich, gdyż daje rolnikom możliwość dywersyfikacji dochodów. Z drugiej strony jest korzystne dla całego społeczeństwa, ponieważ oferuje usługi socjalne z wykorzystaniem szeroko rozumianych lokalnych zasobów rolnych i wiejskich. Rolnictwo społeczne określane jest również jako zielona opieka, zielona terapia, rolnictwo opiekuńcze czy rolnictwo dla zdrowia. Podejście to jest coraz szerzej znane nie tylko mieszkańcom obszarów wiejskich, ale i miast.

Rolnictwo społeczne przyjmuje najczęściej następujące formy działań:

- **działania pedagogiczne** – działania edukacyjne głównie na rzecz dzieci i młodzieży, często w formie zagród edukacyjnych,
- **działania reedukacyjne i terapeutyczne** – działalność na rzecz osób opuszczających zakłady penitencjarne, a także osób uzależnionych; ich celem jest przywracanie zdrowia fizycznego i psychicznego,
- **integracja w świecie pracy i włączenie społeczne** – proces włączania jednostek lub grup społecznych w funkcjonowanie szerszego społeczeństwa,
- **usługi opiekuńcze** – działania polegające na zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych i zapewnieniu kontaktów z otoczeniem szczególnie dotyczące osób starszych lub niepełnosprawnych.

Działania wchodzące w zakres rolnictwa społecznego są bardzo zróżnicowane, łączą je jednak dwa elementy: prowadzone są w gospodarstwie wiejskim i skierowane są do osób mających tymczasowo lub stale szczególne potrzeby, również pedagogiczne.

Rolnictwo społeczne, do dalszego rozwoju, potrzebuje wsparcia w postaci większego zaangażowania społeczeństwa, a także owocnej współpracy między różnymi sektorami administracji państwowej i organizacji pozarządowych. Niezmiernie ważne jest także, dla zapewnienia wysokiej jakości świadczonych usług, szkolenie potencjalnych usługodawców oraz stworzenie odpowiednich ram prawnych.

2. Gospodarstwa opiekuńcze

Gospodarstwa opiekuńcze to szczególny typ gospodarstwa społeczne.

Jest to forma gospodarowania łącząca w sobie działalność rolniczą z opieką nad osobami potrzebującymi wsparcia. Najważniejszą cechą tych gospodarstw jest wykorzystanie potencjału gospodarstwa rolnego do prowadzenia działań o charakterze terapeutycznym, opiekuńczym i integracyjnym. Działania te przyczyniają się do lepszego samopoczucia osób w trudnej sytuacji, poprawiają ich stan zdrowia i umożliwiają włączenie społeczne.

Gospodarstwa opiekuńcze mogą wykorzystać swój potencjał w opiece m.in. nad:

- osobami starszymi,
- osobami z ograniczeniami ruchowymi,
- osobami niepełnosprawnymi intelektualnie,
- osobami opuszczającymi zakłady penitencjarne,
- dziećmi i młodzieżą o specjalnych potrzebach edukacyjnych,
- osobami bezrobotnymi.

Wybór grupy odbiorców wsparcia zależy od potrzeb w danej społeczności, ale przede wszystkim od predyspozycji osób chcących prowadzić gospodarstwo opiekuńcze.

Głównymi założeniami gospodarstw opiekuńczych są:

- zapewnienie godnej opieki osobom potrzebującym,
- stworzenie możliwości odpoczynku (wytchnienia) dla rodzin, które sprawują codzienną opiekę nad tymi osobami,
- umożliwienie podjęcia bądź kontynuacji aktywności zawodowej przez opiekunów,
- zapewnienie korzyści z prowadzenia gospodarstw opiekuńczych rolnikom – w postaci dodatkowych dochodów i satysfakcji z niesienia pomocy.

Rolnicy udostępniając swoje siedliska mają wiele do zaoferowania. Gospodarstwa opiekuńcze proponują rehabilitację i integrację poprzez udział w wykonywaniu prostych czynności w opiece nad zwierzętami, uprawie ogródka, wspólnego wykonywania prac ręcznych czy przetworów z wcześniej wyhodowanych warzyw i owoców. Możliwość przebywania blisko natury, doświadczanie przyrody zmieniającej się wraz z rytmem pór roku i kontakt ze zwierzętami pomagają ludziom starszym lub chorym w utrzymaniu sprawności i poprawie stanu zdrowia psychicznego i fizycznego. Przebywanie w gospodarstwie opiekuńczym pozwala na kontakt z innymi ludźmi, umożliwia otwarcie się, przełamanie barier, nawiązywanie nowych znajomości i przyjaźni.

Pomaganie w pracach domowych, wspólne przygotowywanie posiłków, wykonywanie zadań zgodnych z osobistymi predyspozycjami poprawia aktywność fizyczną, ma także wpływ na polepszenie interakcji społecznych i zwiększenie otwartości na siebie i innych. Spędzanie czasu w grupie osób w podobnym wieku lub sytuacji wywiera pozytywny wpływ na zachowania psychiczne, pomaga w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych, zmniejsza lęk i stres.

Aby zapewnić warunki do agroturystyki, gospodarstwa rolne powinny prowadzić uprawy polowe, hodować własne warzywa i owoce, umożliwić kontakt ze zwierzętami gospodarczymi. Gospodarze muszą mieć czas na dodatkową działalność, nie mogą również być nastawieni na zysk jako jedyny cel prowadzonej działalności opiekuńczej. Osoby decydujące się na prowadzenie gospodarstw opiekuńczych muszą, poza umiejętnościami organizacyjnymi, charakteryzować się empatycznym, pełnym zrozumienia podejściem do osób, którym udzielana jest pomoc.

Bardzo ważną cechą gospodarstw opiekuńczych jest zapewnienie opieki na poziomie lokalnym. Uczestnicy terapii nie są odseparowani od swoich rodzin i społeczności, nie muszą pokonywać dużych odległości, aby dotrzeć do gospodarstw oferujących terapię. Jest to szczególnie ważne w sytuacji wykluczenia komunikacyjnego wsi i braku możliwości dotarcia do większych miejscowości w celu realizacji usług społecznych.

3. Geneza rozwoju gospodarstw opiekuńczych

Przewidywany rozwój gospodarstw opiekuńczych związany jest z brakiem odpowiedniej ilości wyspecjalizowanych miejsc opieki, które byłyby w stanie świadczyć usługi dla osób niesamodzielnych, samotnych czy też w podeszłym wieku. Co istotne, największy deficyt takich miejsc dotyczy właśnie obszarów wiejskich.

Impulsem do rozwoju są:

- zmiany demograficzne, czyli starzenie się społeczeństwa i wzrost liczby osób niesamodzielnych,
- konieczność rozwoju placówek świadczących usługi społeczne na poziomie lokalnym (deinstytucjonalizacja),
- poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodu w gospodarstwach rolnych.

Starzenie się społeczeństwa to proces zauważalny we wszystkich krajach europejskich - odnotowuje się zarówno wzrost średniej długości życia, jak i wzrost odsetka osób starszych w ogólnej strukturze populacji. W Polsce średnia długość życia wynosi obecnie 68 lat dla mężczyzn i 75,6 lat dla kobiet. Prognozy demografów wskazują, że w roku 2050 osoby powyżej 60 roku życia stanowią będą 35,8% społeczeństwa. Cechą charakterystyczną starości w Polsce jest singularyzacja, czyli prowadzenie jednoosobowych gospodarstw domowych, a także feminizacja związana z krótszą przeciętną długością życia mężczyzn. Badania GUS dotyczące jakości życia osób starszych w Polsce pokazały, że w 2018 r. większość osób starszych na wsi doświadczyło izolacji społecznej. Na brak przyjaciół wskazało 31,6% respondentów, a ponad 80% przyznaje, że nie utrzymuje bliższych kontaktów z sąsiadami. Konieczna jest więc walka z tendencją do wycofywania się osób starszych z różnych stref życia. Prowadzi ona do wzrostu poczucia osamotnienia i opuszczenia. Należy podjąć jak najszybciej odpowiednie kroki, aby starość nie była traktowana jako zło konieczne, lecz jako normalna faza ludzkiego życia. Przez pokolenia opieka długoterminowa nad osobami starszymi była przede wszystkim zadaniem rodziny. Obecnie zmiany, które zaszły w strukturze społeczeń-

stwa, czyli mała liczba dzieci w rodzinie, niewielka liczba gospodarstw wielopokoleniowych czy przestrzenne rozproszenie rodzin, utrudniają czy wręcz uniemożliwiają sprawowanie takiej opieki. Opisane zmiany dotyczą zarówno miast, jak i dotychczas tradycyjnych obszarów wiejskich. Na wsi coraz częstsze staje się łączenie prowadzenia gospodarstwa z pracą zawodową w mieście. Dotyczy to szczególnie kobiet, uniemożliwiając im sprawowanie opieki zarówno nad dziećmi, jak i osobami starszymi. Sytuacja ta powoduje, wspomniany już, wzrost zapotrzebowania na usługi społeczne na obszarach wiejskich.

Deinstytucjonalizacja usług społecznych to proces przechodzenia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej. Rozwój placówek świadczących usługi społeczne na poziomie lokalnym powinien wypełnić istniejącą obecnie lukę między opieką domową a instytucjonalną opieką całodobową. Proces ten przebiegać będzie stopniowo dzięki inwestycjom w infrastrukturę, oraz uruchamianiu nowych usług i nowych miejsc ich świadczenia. Koniecznym stają się inwestycje w usługi środowiskowe i domowe, których w Polsce bardzo brakuje, a które, jak wynika z wielu badań i analiz, są szansą na zapewnienie wyższej jakości życia osób będących ich odbiorcami. Poszukiwane są alternatywne rozwiązania, które zapewnią wysoką jakość usług i pozwolą na obniżenie kosztów ich świadczenia. Nie wszystkie osoby starsze wymagają specjalistycznego wsparcia, nie muszą korzystać z całodobowej opieki poza miejscem zamieszkania. Niestety niewielu starszych mieszkańców wsi może skorzystać z komercyjnych usług opiekuńczych. Po znacznie niższych kosztach usługi takie mogłyby być świadczone po sąsiedzku. Opieka na poziomie lokalnym pozwala obniżyć koszty instytucjom z zakresu opieki społecznej, ale co ważniejsze, zapewnia opiekę i możliwość funkcjonowania w znanym i przyjaznym środowisku, co daje najlepsze rezultaty terapeutyczne.

Poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodu w gospodarstwach rolnych jest związane z trudną sytuacją finansową wielu gospodarstw, szczególnie małych. Aby kontynuować działalność muszą one poszukiwać nowych form aktywności, które będą dodatkowym źródłem dochodu. Działalność związana z różnymi formami rolnictwa społecznego, w tym gospodarstwa opiekuńcze, wydają się być bardzo dobrym kierunkiem rozwoju w tym zakresie. Rolnictwo społeczne pozwala wykorzystać zasoby już istniejące w gospodarstwach rolnych: infrastrukturę mieszkaniową, zasoby do prowadzenia agrotepacji (uprawy, zwierzęta gospodarskie i domowe), indywidualne uzdolnienia i pasje, a także czas wolny gospodarzy.

4. Formy organizacyjne gospodarstw opiekuńczych

Gospodarstwa opiekuńcze tworzone są na styku dwóch niezależnych systemów: systemu pomocy społecznej oraz rolnictwa. Z powodu braku norm prawnych dedykowanych dla tej konkretnej formy działalności tworzenie gospodarstw opiekuńczych możliwe jest jedynie w ramach form proponowanych dla systemu opieki społecznej. Nie istnieje żadna ustawowa definicja gospodarstwa opiekuńczego. Opieka i terapia w gospodarstwach rolnych może być więc zorganizowana w różny sposób, w zależności od preferencji i możliwości gospodarzy.

Przy tworzeniu gospodarstw opiekuńczych należy kierować się przepisami zawartymi w Ustawie z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej. Wybór formy organizacyjnej determinowany jest formą opieki, którą będziemy chcieli sprawować w gospodarstwie opiekuńczym. Zgodnie z ww. ustawą wyróżniamy dwa typy opieki:

- opiekę całodobową,
- opiekę dzienną.

Wśród całodobowych form opieki wyróżnić możemy m.in.:

- **Rodzinne domy pomocy** – jest to forma usług opiekuńczych oraz bytowych świadczonych przez osobę, w jej miejscu zamieszkania, całodobowo, dla nie mniej niż 3 i nie więcej niż 8 osób wymagających wsparcia z powodu wieku lub z powodu niepełnosprawności. RDP wymagają współpracy z samorządem gminnym, bowiem podopieczni kierowani są w drodze decyzji administracyjnej wydanej przez kierownika ośrodka pomocy społecznej. W zależności od sytuacji finansowej podopiecznego samorząd finansuje w części lub w całości jej pobyt. Pensjonariusze, którzy nie otrzymują wsparcia finansowego, zobowiązani są do samodzielnego opłacania pobytu.
- **Placówki całodobowej opieki prowadzonej w ramach działalności gospodarczej** – zapewniają one opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku. Zakres usług obejmuje usługi bytowe i usługi opiekuńcze (zapewnienie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, wyżywienie, pielęgnację, opiekę higieniczną, kontakt z otoczeniem). Placówki całodobowe nie wymagają ścisłej współpracy z samorządem.

Warunki, jakie należy spełnić w zakresie świadczenia opieki całodobowej są szczegółowo określone w obowiązujących aktach prawnych:

- Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (UPS),
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 sierpnia 2020 w sprawie wydawania i cofania zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie prowadzenia placówki zapewniającej całodobową opiekę,
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z 23 marca 2018 – jednolity tekst rozporządzenia w sprawie domów pomocy społecznej (DPS),
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 maja 2012 w sprawie rodzinnych domów pomocy (RDP),
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych.

Formy opieki całodobowej, ze względu na konieczność spełnienia wielu wymogów dotyczących zarówno infrastruktury jak i zakresu świadczonych usług, nie stanowią najlepszego rozwiązania dla gospodarstw opiekuńczych prowadzonych w gospodarstwach rolnych. **Na potrzeby gospodarstwa opiekuńczego najlepszym wyborem są formy opieki dziennej.** Pozwalają one jak najdłużej funkcjonować potrzebującym wsparcia we własnym środowisku, nawet jeśli pensjonariusze nie są w pełni samodzielni.

Do form opieki dziennej zaliczamy m.in:

- ❑ **Środowiskowe domy samopomocy** – są to ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, wymagających pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym w celu zwiększenia zaradności i samodzielności,
- ❑ **Dzienne domy pobytu.**

Najbardziej zalecaną formą są dzienne domy pobytu – zgodnie z ustawą są to ośrodki wsparcia dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, poprzez świadczone w nim usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub posiłek.

Dzienny dom pobytu odpowiada na potrzeby tych osób, które szukają miejsca, gdzie mogą aktywnie spędzić czas w towarzystwie innych ludzi, zjeść wspólnie posiłek i brać udział w dodatkowych zajęciach edukacyjnych i aktywizacyjnych.

Główne cele działalności dziennych domów pobytu to:

- aktywne spędzanie czasu, rozwijanie zainteresowań oraz nabywanie nowych umiejętności, m. in. umiejętności informatycznych pomagających uniknąć „wykluczenia cyfrowego”,
- przeciwdziałanie izolacji i samotności osób starszych i niepełnosprawnych,
- stworzenie możliwości uzupełnienia i poszerzenia wiedzy podczas zajęć edukacyjnych i warsztatowych,
- zapewnienie osobom starszym i niepełnosprawnym opieki w „rodzinnych” warunkach bytowych.

W przypadku domów dziennego pobytu, nie ma szczegółowych uregulowań prawnych określających wymagania infrastrukturalne i podstawowy zakres usług. Organizator gospodarstwa opiekuńczego w takiej formie posiada więc dużą swobodę w kreowaniu oferty. Przy tworzeniu dziennych domów pobytu można jednak kierować się rekomendacjami stworzonymi przez poszczególne samorzady lub na potrzeby projektów np.: „Rekomendacje do prowadzenia placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób starszych na terenie Małopolski” (Załącznik nr 1 do Uchwały nr 710/2017 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 11.05.2017 r.) lub „Praktyczna instrukcja utworzenia i prowadzenia dziennego domu pobytu z uwzględnieniem miejsca opieki łączonej” (PTE Oddział w Bydgoszczy). W dokumentach tych, w zakresie warunków lokalowych, zalecane jest aby:

- budynek i jego otoczenie pozbawione były barier architektonicznych,
- w budynku wielokondygnacyjnym pomieszczenia użytkowane znajdowały się na parterze lub jest zainstalowany był dźwig osobowy dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- budynek i jego pomieszczenia spełniały wymagania zawarte w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12.04.2002 r w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie,
- zapewnione było utrzymanie czystości i porządku w lokalu, oraz przeprowadzane w nich były okresowe remonty.

Udostępnione na potrzeby gospodarstwa opiekuńczego pomieszczenia powinny być przystosowane (zapewniając bezpieczne i higieniczne warunki pobytu) oraz spełniać następujące funkcje:

- pokoju dziennego,
- pokoju wypoczynkowego i pracowni terapii indywidualnej,
- pracowni terapii grupowej,
- łazienki przystosowanej dla osób niepełnosprawnych,
- jadalni,
- kuchni (lub aneksu kuchennego) – z wyposażeniem umożliwiającym samodzielne przygotowanie posiłków i napojów w ramach terapii kulinarnej,
- sali do przeprowadzenia zajęć terapeutycznych.

Poza wyborem formy organizacyjnej prowadzonej opieki należy również zdecydować o formie prawnej działalności. Gospodarstwa opiekuńcze mogą być tworzone:

- w ramach działalności gospodarczej,
- w formie podmiotu ekonomii społecznej (np. jako stowarzyszenie, fundacja lub spółdzielnia socjalna).

O wyborze formy prawnej prowadzenia działalności opiekuńczej w gospodarstwie decyduje forma organizacyjna oraz planowany sposób finansowania. Chęć korzystania ze środków publicznych przeznaczonych na pomoc społeczną będzie pociągała za sobą konieczność działania jako podmiot ekonomii społecznej. Natomiast w przypadku pełnego samofinansowania działalności ze środków prywatnych, konieczne będzie prowadzenie działalności gospodarczej.

5. Funkcjonowanie gospodarstw opiekuńczych w Polsce

Działania polegające na świadczeniu opieki w gospodarstwach rolnych podejmowane są od lat w wielu krajach europejskich, np. w Holandii, Włoszech czy Słowenii. W Polsce idea rolnictwa społecznego jest w początkowej fazie rozwoju. Pierwsze próby tworzenia gospodarstw opiekuńczych podejmowane były w latach 2002-2004 na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie. Były one inspiracją do podjęcia działań na rzecz tworzenia i rozwoju gospodarstw opiekuńczych w województwie kujawsko-pomorskim. To właśnie w tym rejonie powstały pierwsze funkcjonujące gospodarstwa opiekuńcze.

Pierwszy model funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych powstał w latach 2018-2022, w ramach projektu GROWID „Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych”, realizowanego przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział

w Krakowie wraz z partnerami: Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie oraz Uniwersytetem Rolniczym im. H. Kołłątaja w Krakowie. Celem projektu GROWID było

stworzenie narzędzi, które doprowadzą do utworzenia gospodarstw opiekuńczych w Polsce. W ramach projektu opracowane zostały wytyczne dotyczące m.in. możliwych rozwiązań prawnych, przewidywanych wymagań wobec gospodarstw prowadzących „zieloną opiekę” oraz form ich finansowania. Ukończono prace badawcze, a obecnie prowadzone są międzyresortowe uzgodnienia w zakresie budowy systemu – 28 czerwca 2021 r. powołany został przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Zespół ds. wdrożenia modelu gospodarstw opiekuńczych. Wyniki prac badawczych pozwolą na stworzenie gotowych rozwiązań ułatwiających prowadzenie gospodarstw opiekuńczych. Ze szczegółami opracowanego modelu można zapoznać się na stronie www.growid.pl

W Polsce gospodarstwa opiekuńcze działają obecnie na terenie województwa kujawsko-pomorskiego oraz lubuskiego. Podstawą ich funkcjonowania i finansowania są m.in. fundusze pochodzące z Unii Europejskiej, środki gminne oraz współpraca między instytucjami z zakresu pomocy społecznej, lokalnymi i regionalnymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz Wojewódzkimi Ośrodkami Doradztwa Rolniczego.

Projekt pn. „Zielone gospodarstwa opiekuńcze” realizowany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze w partnerstwie z Lubuskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Kalsku, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Model usług społecznych, na bazie którego realizowany jest program, wypracowany został przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze. Z dniem 1 lipca 2022 roku swoją działalność rozpoczęły trzy gospodarstwa opiekuńcze, które powstały na bazie gospodarstw agroturystycznych oraz rolnych. Są to gospodarstwa działające w Jasieńcu – gmina Trzciel, w Jordanowie – gmina Świebodzin oraz Nowym Żabnie – gmina Nowa Sól. Każde z gospodarstw zapewnia opiekę co najmniej 8 osobom. Podopieczni mogą korzystać ze wsparcia i zajęć 5 dni w tygodniu przez 8 godzin dziennie, mają także zapewniony transport. W gospodarstwach prowadzone są zajęcia aktywizacyjne oraz spotkania z terapeutami – wszyscy uczestnicy objęci są kompleksowym, a zarazem indywidualnym wsparciem. Tym co wyróżnia model działania gospodarstw opiekuńczych w województwie lubuskim jest fakt, że w celu zapewnienia trwałości projektu po jego zakończeniu, finansowanie gospodarstw zostanie oparte o środki gminne. Szczegółowy opis projektu można odnaleźć na stronie internetowej www.lodr.pl/zielone-gospodarstwa-opiekuncze.

Projekt pn. „Samodzielnie (nie samemu) – wspieranie osób z niepełnosprawnością w powiecie tucholskim”

realizowany jest w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2020-2023. Liderem projektu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi, partnerami – Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Inteligentalną Koło w Chojnicach oraz Stowarzyszenie

Rodziców Dzieci Specjalnej Troski w Tucholi. W ramach projektu wypracowany został model usług usamodzielniania osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną. Obejmuje on kilka form wsparcia, które wzajemnie się uzupełniają:

- Otwarte Punkty Integracji (OPI) – forma dzienna,
- Mieszkanie Treningowe (MT) i Mieszkanie Wspierane (MW) – formy całodobowe.

W powiecie tucholskim, od roku 2020, funkcjonują, w ramach testowania modelu, trzy Otwarte Punkty Integracyjne, jedno Mieszkanie Treningowe i jedno Mieszkanie Wspierane. OPI i MT prowadzone są w oparciu o gospodarstwa opiekuńcze. Właściciel gospodarstwa i zatrudniony opiekun prowadzą w nich codzienną terapię. Zarówno właściciele gospodarstw, jak i opiekunowie muszą posiadać kwalifikacje terapeutów zajęciowych i mieć ukończony kurs opiekuna osób z niepełnosprawnością intelektualną. Ponadto uczestnicy otoczeni są wsparciem specjalistycznym (m.in. psychologicznym, rehabilitacyjnym, logopedycznym). Wsparciem otoczone są również ich rodziny, co ma bardzo istotne znaczenie dla trwałości rezultatów prowadzonej terapii. W ramach realizowanych działań terapeutycznych uczestnicy projektu przygotowują posiłki, sprzątają, opiekują się zwierzętami, wykonują prace ogrodnicze, artystyczne i rękodzielnicze. Kolejnymi, po pobytach w Otwartych Punktach Integracji, etapami nabywania samodzielności są Mieszkanie Treningowe, a następnie Mieszkanie Wspierane. Projekt został szczegółowo przedstawiony na stronie internetowej www.opieka.kpodr.pl/pl/folder-o-modelu/.

Przegląd wybranych inicjatyw w Polsce

Obszar oddziaływania	Nazwa projektu	Czas realizacji	Cel	Źródło finansowania
Województwo Kujawsko-Pomorskie	Zielona opieka – gospodarstwa opiekuńcze w woj. kujawsko-pomorskim	2016-2018	Zwiększenie dostępności usług opiekuńczo-aktywizujących dla 225 osób niesamodzielnych w formie pobytu dziennego w 15 gospodarstwach opiekuńczych poprzez utworzenie 75 miejsc na obszarach wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim (na terenie powiatów: brodnickiego, mogileńskiego, świeckiego, tucholskiego i wąbrzeskiego) oraz podniesienie kompetencji w zakresie usług opiekuńczych 30 osób do czerwca 2018 roku.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020

Województwo Kujawsko-Pomorskie	Opieka w zagrodzie – gospodarstwa opiekuńcze w woj. kujawsko-pomorskim	2018-2020	Zwiększenie dostępności usług opiekuńczo-aktywizujących dla 225 osób niesamodzielnych w formie pobytu dziennego poprzez utworzenie i rozwój oferty gospodarstw opiekuńczych zapewniających 75 miejsc na obszarach wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim oraz podniesienie kompetencji w zakresie opieki 25 osób do sierpnia 2020 roku.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
	Samodzielnie (nie samemu) – wspieranie osób z niepełnosprawnością w powiecie tucholskim	2019-2023	Przetestowanie innowacyjnego modelu wspierania osób z niepełnosprawnością intelektualną poprzez utworzenie 3 Otwartych Punktów Integracji (gdzie wsparcie znajdzie 15 osób z niepełnosprawnością intelektualną), Mieszkania Treningowego (jednocześnie w mieszkaniu będą mogły przebywać 4 osoby z niepełnosprawnością intelektualną), Mieszkania Wspieranego.	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
Województwo Lubuskie	Zielone gospodarstwa opiekuńcze	2022-2023	Zwiększenie dostępności usług opiekuńczo-aktywizujących oraz zdrowotnych, a także wdrożenie modelu współpracy międzyinstytucjonalnej poprzez utworzenie 3 gospodarstw opiekuńczych, które zapewnią 24 miejsca dziennego pobytu dla 24 osób przez co najmniej 8 godzin dziennie, 5 dni w tygodniu przez okres 12 miesięcy oraz poprzez wsparcie w formie kursów dla opiekunów i asystentów osoby starszej, w tym osób z niepełnosprawnościami.	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020
Cały kraj	I Ogólnopolski Kongres Gospodarstw Opiekuńczych	VI 2018	Wymiana doświadczeń i wiedzy pomiędzy podmiotami gospodarczymi, rolnikami oraz instytucjami działającymi w zakresie usług opiekuńczych.	Plan Operacyjny KSOW
	GROWID	2019-2022	Opracowanie modelu (wzorca) gospodarstwa opiekuńczego oraz przygotowanie systemu jego wdrażania. Przygotowanie katalogu usług świadczonych w gospodarstwie opiekuńczym w oparciu o infrastrukturę gospodarstwa rolnego. Wykorzystanie i promowanie dobrych praktyk w zakresie gospodarstw opiekuńczych.	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych GOSPO-STRATEG

Źródło: Rolnictwo społeczne i gospodarstwa opiekuńcze, dr inż. Józefina Król-Nowinski, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

6. Możliwości finansowania działalności gospodarstw opiekuńczych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 przewiduje w ramach interwencji (działania) LEADER środki finansowe przeznaczone na rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, w szczególności w zakresie:

- gospodarstw agroturystycznych,
- zagród edukacyjnych,
- **gospodarstw opiekuńczych.**

Interwencja LEADER to oddolna inicjatywa Komisji Europejskiej. Jej istotą jest włączenie lokalnych społeczności w diagnozowanie problemów własnego obszaru i wypracowywanie sposobów ich rozwiązania. Wdrożenie działań objętych interwencją LEADER związane jest bezpośrednio z działalnością Lokalnych Grup Działania, dedykowanych dla poszczególnych obszarów województwa. Wdrożenie działania polega na realizacji przez Lokalne Grupy Działania wybranych Lokalnych Strategii Rozwoju (LSR). Lokalne Strategie Rozwoju stworzone zostały przez poszczególne LGD na podstawie prowadzonych analiz i konsultacji społecznych. O dofinansowanie z Lokalnych Grup Działania będą mogły ubiegać się zarówno osoby ubezpieczone w ZUS, jaki i w KRUS. Nie będzie również obowiązku prowadzenia działalności gospodarczej, co bardzo utrudniało zdobycie środków w poprzedniej perspektywie budżetowej. Przewidywana wielkość wsparcia na rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych to 150 tys. zł.

Szczegółowe zasady wsparcia przedstawione zostaną w wytycznych wdrożeniowych, które obecnie są na etapie konsultacji i projektowania. Konkretnych informacji na temat wsparcia w ramach interwencji LEADER należy szukać w LGD przypisanym do danej gminy, jak również na stronach internetowych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego i Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie.

Źródła:

- „Rozwój usług opiekuńczych na obszarach wiejskich”, praca zbiorowa pod redakcją Justyny Lesiewicz, Minikowo 2018
- „Gospodarstwa opiekuńcze”, Katarzyna Sikora, DODR, Wrocław 2018
- Gospodarstwo opiekuńcze jako miejsce usamodzielniania osób z niepełnosprawnością intelektualną, praca zbiorowa pod redakcją Justyny Lesiewicz, Minikowo 2023
- Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie „Rolnictwo społeczne: zielone usługi terapeutyczno-opiekuńcze oraz polityka społeczna i zdrowotna” (2013/C 44/07)
- Warmińsko-Mazurski Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji na lata 2023-2025, ROPS Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2023
- Deinstytucjonalizacja w polityce społecznej – szanse i zagrożenia, redakcja naukowa Mirosław Grewiński, Joanna Lizut, Uczelnia Korczaka, Warszawa 2021
- Praktyczna instrukcja utworzenia i prowadzenia dziennego domu pobytu z uwzględnieniem miejsca opieki łączonej, PTE Oddział w Bydgoszczy
- Rekomendacje do prowadzenia placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób starszych na terenie Małopolski (Załącznik nr 1 do Uchwały nr 710/2017 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 11.05.2017 r.)
- www.gospodarstwa-opiekuncze.pl
- www.growid.pl

Adresy Zespołów Doradców:

■ BARTOSZYCE , ul. Kętrzyńska 45A, tel. (89) 762 22 05
■ BRANIEWO , ul. Kościuszki 118, tel. (55) 243 28 46
■ DZIAŁDOWO , ul. Polna 6/20, tel. (23) 696 19 75
■ ELBLĄG , ul. Nowodworska 10B, tel. (55) 235 32 36 • Pastęg, ul. Bankowa 25, tel. (55) 248 55 04
■ EŁK , ul. Zamkowa 8, tel. (87) 621 69 67
■ GIŻYCKO , ul. Przemysłowa 2, tel. (87) 428 51 99
■ GOŁDAP , ul. Wolności 20, tel. (87) 615 19 57
■ IŁAWA , ul. Lubawska 3, tel. (89) 649 37 73 • Lubawa, ul. Gdańska 26, tel. (89) 645 24 22
■ KĘTRZYN , ul. Powstańców Warszawy 1 (Budynek Społem), tel. (89) 751 30 93
■ LIDZBARK WARMIŃSKI , ul. Krasickiego 1, tel. (89) 767 23 10
■ MRAĞOWO , ul. Boh. Warszawy 7A/2, tel./fax (89) 741 24 51
■ NOWE MIASTO LUBAWSKIE , ul. Kazimierza Wielkiego 5, kom. 665 690 332
■ NIDZICA , ul. Słowackiego 17, kom. 665 960 367
■ OLECKO , Al. Zwycięstwa 10, tel. 665 910 617
■ OLSZTYN • Biskupiec, ul. Niepodległości 4A, tel. (89) 715 22 59
■ OSTRÓDA , Grabin 17, kom. 665 990 519 • Morąg, ul. Dworcowa 13, tel. (89) 757 47 61
■ PISZ , ul. Warszawska 5, tel. (87) 423 20 33
■ SZCZYTNO , ul. Józefa Narońskiego 2, kom. 665 892 933
■ WĘGORZEWO , Plac Wolności 1B, tel. (87) 427 12 21

Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
z siedzibą w Olsztynie

ul. Jagiellońska 91, 10-356 Olsztyn
tel. 89 535 76 84, 89 526 44 39

e-mail: sekretariat@w-modr.pl
www.w-modr.pl

